

TUNNIKAVA NÄITUSELE „PALMI ALL”

Autor: Kadri Kalda

Näitus „[Palmiõli lugu – inimõigustest ja keskkonnoahtudest](#)” keskendub palmiõli tootmisest põhjustatud keskkonnaprobleemidele ja inimõiguste rikkumisele. See on kättesaadav ka [pdf-formaadis](#).

KOOLIASTE

II–III kooliaste

AINETUND

geograafia

LÕIMING

bioloogia, ühiskonnaõpetus, valikaine “Globaliseeruv maailm”

TUNNI KESTUS

45 min (+ 45 min jätkutegevused)

TUNNI EESMÄRK

Õpilane:

- teab palmiõli tootmisest tulenevaid keskkonnaprobleeme;
- mõistab, millised erinevad grupid palmiõli tootmise tõttu kannatavad;
- oskab välja pakkuda lahendusi;
- tunnetab oma rolli tarbijana ja oskab leida võimalusi, kuidas tarbijad saavad kaasa aidata probleemi lahendamisele.

TAUSTAINFO

Jana Jesmin
Fairtrade'i esindaja Eestis

Palmiõli on üks populaarsemaid ülemaailmselt kasutatavaid taimseid rasvasid, sest see on odav ja tänu õlipalmi suurele saagikusele kerge toota. Muuhulgas kasutatakse palmiõli lennukite biokütuse valmistamiseks, aga WWF-i andmetel sisaldab palmiõli ka umbes 50% kogu toidupoole valikust. Seda leidub peaaegu kõikides poes müügil olevates maiustustes nagu jäätises, kommides, küpsistes, kookides, šokolaadis, krõpsudes, muffinites, külmutatud pitsades, kiirnuudlites ja margariinis, aga samuti šampoonis, seebis, hambapastas, puhastusvahendites, huulepulgas, kätekreemis, jumestusvahendites ja muus kosmeetikas ning sadades muudes toodetes.

Paberil on palmiõli hea ja pigem isegi tervislik toode (viimases ei ole küll päriselt kokkuleppele jõutud). Palmiõli meile märkamatu pahupool on aga see, et õli tootmine kahjustab tugevasti inimheaolu ja keskkonda. Õlipalmiistanduste loomiseks hävitatakse hirmuäratava kiirusega vihmametsi. Nende rajamine on läinud üle igasuguste piiride, laastades Kagu-Aasia kogukondi, kasutades ära vaest elanikkonda ning laps- ja võõrtöajõudu, kurnates planeedi kliimat, võttes loomadelt elupaiku, reostades keskkonda ning lihtsalt röövides inimestelt nende maa ja toidu.

Maailmas toodetakse 74 miljonit tonni palmiõli aastas (see on püsinud samal tasemel 2018–2020). Vaid 21% sellest on sertifitseeritud. **Palmiõli sertifitseerimisega Fairtrade International ei tegele.** Selle jaoks on olemas [Roundtable on Sustainable Palm Oil](#) (RSPO), mille eesmärk on palmiõli tootmise jätkusuutlikumaks muutmise, kontrollides sõltumatute audiitorite abiga palmiõli kasvatamist, transportimist ja toorainena kasutamist.

Palmiõli boikoteerimisest ei ole abi, sest alternatiivid on sama kallid ja palmiõli eksport on Kagu-Aasia riikidele vajalik sissetulekuallikas. Küll aga toetavad nii Mondo kui ka Fairtrade Eesti põhimõtet, et toodetes tohib kasutada vaid sertifitseeritud palmiõli.

Ülevaade probleemist (lisamaterjal õpetajale)

- [Puust ja punaseks: miks peab rääkima palmiõli kahjulikkusest?](#) (2021)
- [Miks kasutatakse Eesti küpsistes palmiõli ja kas saaks ka ilma?](#) (2017)
- [Palmileht](#) (2017)

6 teadmist, mida õpilastega jagada (lisaks infole näituse paneelidel)

1. Euroopa Komisjoni andmetel on 1990.–2008. aastal maha raiutud 5,5 miljonit hektarit metsa (Belgiast ligi kaks korda suurem ala). Igal aastal raiutakse Indoneesias maha umbes 500 000 hektari ja Malaisias 100 000 hektari jagu metsa.
2. Praegu kasutatakse rohkem kui 63% Malaisia ja 15% Indoneesia põllumaast just õlipalmi kasvatamiseks. Ka metsapõlenguid Indoneesias ja Malaisias seostatakse just palmiõliga, sest peamiselt tekivad need kohalike farmerite alepõllunduse tõttu.
3. Palmiõli tootmiseks ei lasta õlipalmidel kasvada kõrgusesse, sest nii on vilju raske kätte saada, vaid saetakse maha täies elujõus puud. Nende asemele istutatakse uued palmid ja ring kordub.
4. Nõudlus palmiõli järele mõjutab elurikkust, sest metsaraie hävitab kohalike loomade elupaiku. Viimase 20 aastaga on õlipalmiistanduste rajamine põhjustanud hinnanguliselt 50 000 orangutani hukkumise. Loomulikult on ohus ka teised loomad, näiteks tiigrid, ninasarvikud ja elevantid. Võikaimate näidete sekka käivad ka kuuldused, et orangutan kasutatakse seksorjadena.
5. Metsaraie annab hoogu kliimamuutustele ja õlitootmine keskkonasaastele. Raiumise käigus paiskub õhku CO₂ ja õlitootmine suurendab kasvuhoonegaaside emissiooni atmosfääri. Palmiõli tootmine rikub inim- ja tööõigusi, sest töö- ja ohutustingimused õlitööstustes on olematud ning neis kuritarvitatakse lapstööjõudu ja võõrtöölisi (enamasti on palmiõlitootmise odav tööjõud pärit Myanmarist ehk Birmast).
6. Massiivse tootmisega rikutakse põlisrahvaste maa- ja inimõigusi ning võetakse kogukondadelt ebaausate võtetega maad, halvendades inimeste elutingimusi. Nii tekitatakse olukordi, kus kogukonnad või külavanemad ise müüvad rikastuda soovides oma maa, aga kaotavad sellega võimaluse ise toitu kasvatada ning peavad hakkama toitu sisse ostma.

TUNNIKAVA ÕPETAJALE

I TUND (45 MIN)

ETTEVALMISTUS 5 min

ÕPETAJALE: tutvuge enne tundi näituse [tekstidega](#). Printige välja rollikaardid (lisa 1).

ÕPILASELE: iga õpilane loosib endale tunni alguses ühe rolli. Olenevalt õpilaste arvust saab sama rolli 2–4 õpilast. Õpilastel läheb vaja kirjutusvahendit ja paberit.

Rollid

MINA ISE

ÕLIPALMIISTANDUSE OMANIK

ÕLIPALMIISTANDUSE TÖÖLINE

INIMÕIGUSTE EEST SEISJA

LOODUSKAITSJA

RSPO AUDIITOR

KOHALIK ELANIK SUMATRA SAAREL INDONEESIAS

Küsimus, millele õpilased peaksid pärast näituse külastamist vastavalt oma loositud rollile oskama vastata: „Palmiõli tootmine – mis on minu murekohad?”

Gruppidesse jagunemine

Õpilased võivad rolli järgi gruppidesse jaguneda juba enne näituse külastamist või uurida näitust üksi ja pärast seda grupid moodustada. Kui valite teise variandi, siis peaksid sama rolliga õpilased enne ühise arutelu või väitluse algust saama omavahel kogutud info üle arutleda.

Eelhäälestus

Enne näituse külastamist vaadake koos õpilastega üle rollide nimetused. Olenevalt õpilaste eelteadmistest võib mõni roll (nt inimõiguste eest seisja, RSPO audiitor) vajada lisaselgitust.

NÄITUSEGA TUTVUMINE 15–20 min

Märkmete tegemine vastavalt rollile.

ÜHINE ARUTELU VÕI VÄITLUS 15 min

Keskne küsimus: kas palmiõli tootmine praegusel kujul peaks jätkuma?

Iga rolli esindajad saavad esitada oma argumentid.

TUNNI LÕPETAMINE 5–10 min

- Kuidas te ennast selles rollis tundsitate?
- Millises rollis olite mõjutavad palmiõliga seotud otsused kõige rohkem?
- Kas meie saame midagi teha, et aidata seda probleemi lahendada?

II TUND (LISATEGEVUSED)

VARIANT 1

Teemakohased filmid filmikogust:

[„Nähtamatud käed”](#), kus käsitletakse palmiõli teemat vahemikus 8:05–17:42.

[„Green”](#)

VARIANT 2

Uurige õpilastel kaasas olevate kreemide, maiustuste ja kosmeetikatoodete etikette. Kas leiate kuskilt palmiõli? Õpilastel võib lasta uurida oma lemmiktoodete koostisosi ka oma nutiseadme abil veebipoodidest.

VARIANT 3

Lisalugemiseks [Palmileht](#) (2017).

LISA 1. ROLLIKAARDID

MINA ISE	ÕLIPALMIISTANDUSE OMANIK	ÕLIPALMIISTANDUSE TÖÖLINE
<p>Sa oled tavaline tarbija, kes külastab näitust, et mõista paremini palmiõli tootmise mõjusid oma igapäevaelule ja keskkonnale.</p> <p>Mõttele sellele, millised on sinu isiklikud murekohad seoses palmiõli tootmisega.</p>	<p>Sa oled palmiõliistanduse omanik ja sinu äri on suuresti seotud palmiõli tootmisega.</p> <p>Mõttele, millised on sinu isiklikud murekohad ja eetilised dilemmad seoses palmiõli tootmisega. Sinu eesmärk on arendada oma ettevõtet, aga samas pead mõtlema, kuidas palmiõli tootmine mõjutab kohalikku keskkonda ja kogukonda.</p>	<p>Oled Bangladeshis elanik, kes käib tööl Indoneesias Sumatra saare palmiõliistanduses. Tööl olles näed enda ümber sageli ka lapsi, kes töötavad halbades töötingimustes ja kasutavad ohtlikke kemikaale ilma kaitsevahenditeta.</p> <p>Mõttele, kuidas tunned end palmiõliistanduses töötades ja millised on sinu murekohad.</p>
LOODUSKAITSJA	INIMÕIGUSTE EEST SEISJA	RSPO AUDIITOR
<p>Sa oled looduskaitsja, kellele lähevad korda nii looduskeskkonna heaolu üldiselt kui ka loomaliikide käekäik.</p> <p>Mõttele, millised on sinu murekohad seoses palmiõli tootmisega ja millele tuleks avalikkuse tähelepanu suunata.</p>	<p>Sa oled inimõiguste eest seisja, kes on pühendunud sellele, et tagada inimõiguste austamine palmiõli tootmisel.</p> <p>Mõttele, millised on sinu murekohad seoses inimõiguste rikkumisega palmiõli tööstuses ning kuidas saaksid oma panuse anda, et nende inimeste õigusi kaitsta.</p> <p>Võid tutvuda inimõiguste ülddeklaratsiooniga:</p> 	<p>Oled RSPO (Roundtable on Sustainable Palm Oil) audiitor. Sinu organisatsiooni eesmärk on palmiõli tootmise jätkusuutlikuks muutmine.</p> <p>Mõttele, milline võiks olla jätkusuutlik palmiõli tootmine ja kuidas õnnestuks sul veenda palmiõli tootjaid liituma sertifitseeritud palmiõli tootmisega (CSPO – Certified Sustainable Palm Oil).</p> <p>RSPO-ga võid lähemalt tutvuda:</p>
KOHALIK ELANIK SUMATRA SAAREL INDONEESIAS		
<p>Sa oled Sumatra saare põliselanik, kes elab palmiõliistanduse läheduses. Loodad, et saarel saavad elada ka sinu järeltulijad.</p> <p>Mõttele, millised tunded ja murekohad on sinul seoses palmiõliistandustega ning nende laienemisega.</p>		